

IPHUIN-KHONDATZAILEA

«Saki» (H. H. Munro)

Arratsalde bero bat zen eta kompartimenduan araura goha zen, eta hurreneko gelditzea Templecombe-n zen, kasik ordubetheko bidearen buruan. Kompartimenduan zegoenak neskatxa ttipi bat, neskatxa ttipiago bat, eta muthiko ttipi bat ziran. Haurrekilakoa zen izaba bat xokho-jarlekhu batñoan zegoan eta pareko bertze xokho-jarlekhuak heiekilakoa ez zen gizon ezkongabe bat zegoan, kompartimenduan ordea ba zegoan neskatxa ttipiak eta muthiko ttipia. Izaba eta haurrak mozki eta iraunki elheketan ari ziran, orhoiterazten zituztela bere burua kampo-
rat uxatzera utzi nahi ez duen euli etxekoi baten inguru-
minguruak. Ba zirudian izabaren athermaldi gehienak «Ez egin» hitze-
kin hasten zirela, eta kasik haurren athermaldi guztiak «Zergatik?» hitzarekin hasten ziran. Ezkongabeak deus ez zuen goraki erraiten.

«Ez egin, Cyril, ez egin,» oihu egin zuen izabak, muthiko ttipia jarlekhuko kuxinen lehertzen hasi zelarik, errhauts-hedoi bat eraikierazten zuela ukhaldikal.

«Augi leihotik so'gitera», erran zuen gero.

Haurrak gogo gaitzez aldegin zuen leihorat. «Zergatik ardi hoik sorho hortarik jalgierazten dira?» galdatu zuen.

«Uste diat belhar gehiago ba den bertze sorho batetara eramaiten direla», erran zuen izabak boz ahul batez.

«Baina belhar frango ba da sorho hortan», ihardoki zuen muthikoak; «belharrez bertzerik ez da hor. Izaba, belhar frango ba da sorho hortan».

«Bertze sorhoko belharra hobeago dukek edo», erran zuen izabak alpherretan.

«Zergatik hobeago da?» berehala jin zen ezin-itzurizko galdea.

«O! so'giek behi holei!» oihu egin zuen izabak. Kasik burdinbidearen ondoko sorho orok behi edo zezen edeiten zuen, hala ere gauza baxhan bati oharterazten ba lerauko bezala mintzo zen. «Zergatik bertze sorhoko belharra hobeago da?» thematu zen Cyril.

Ezkongabearen begitharteko zimurrak sakonagotu ziran beltzuri egiteraino. Gizon latz bat zela, ez-lagunkina, deliberatu zuen izabak bere baithan. Neholaz ere ezin hel zaitekean gogoaren bethagarri lizatekeen erabaki baterat, sorhoko belharraz zen bezembatean.

Neskatxa ttipienak itzurpide bat ekharri zuen «Mandalay-ra-ko bidean» gogoz erraiten hasi zelarik. Lehen neurthitza baizik ez zakian, baina ahal bezain osoki ballatzen zen bere jakite mugatu hortaz. Neurthitza berriz eta berriz ere erraiten zuen, ametsetan bezala mintzo, baina deliberatuki eta ongi entzuteko gisan; ezkongabeari irudi zitzaion norbaltek jokatu zeraukola neurthitza bi mila aldiz gelditu gabe ezin erran zezakeela. Nork ere egin baitzuen apikoa, itxuren araura jokoaren galtzera zoan.

«Zathozte huna iphuin bati behatzera», erran zuen izabak, ezkongabeak berritan hari eta behin peril-seinaleari begiratu ondoan.

Haurek herabeki aldegin zuten izaba zegoen kompartimenduko xokharat. Nabari zen khondatzaile bezala ez zedukatela gora.

Aphalki eta segetetuki mintzo zela, arteka maiz geldierazten zutela haren entzuleen ganikako galde ozen harramantzatsuek, hasi zen iphuin herbail eta deithoragarriki gatzotz baten khondatzen, baizik eta neskatxa ttipi bat ba zela ona zenik, eta ona zelakotz denek maite zutela, eta azkenean haren arimako izantza miresten zuten jende batzuek zezen amorratu baten ganik salbatu zutela.

«Ona izan ez ba zen ez othe zuten salbatuko?» galdegin zuen neskatxa ttipietarik handienak. Horixe zen ezkongabeak egin nahi ukhan zuen galdea.

«Bai», aithortu zuen izabak gogo-kontra, «baina ez dinat uste oso hain zalhu laster eginen zutela haren laguntzera haimbat ez ba lute maite ukhan».

«Nehoz entzun dudan iphuinik zoroena da», erran zuen neskatxa ttipietarik handienak, sinheste gutzirekin.

«Hatsarretik landa ez natzaion behatu, hain baitzen zoroa», erran zuen Cyrilek.

Neskatxa ttipienak ez zuen egiaz abururik eman iphuinaren

gainean, baina aspaldidanik berriz ere hasi zen lakhet zitzaion neurthitzaren marmaraka errepikatzen.

«Ez dirudi ba duzula erreka khondatzaile bezala», bat-batean erran zuen bere xokhotik, ezkongabeak.

Izaba harrotu zen bere burua zaindu beharrean igurikiten ez zuen oldar hortarik.

«Gauza zail baino zailago bat da hurrek enthelega eta halaber prezia ditzaketen iphuinen khondatzea», erran zuen zututa.

«Ez naiz zure aburuko», erran zuen ezkongabeak.

«Beharbada zuk iphuin bat khondatu nahi deraukeezu», izan zen izabaren ihardespena.

«Iphuin bat khonta'zaguzu», eskatu zuen neskatxa ttipietarik handienak.

«Behin», hasi zen ezkongabea, «ba zen Bertha izeneko neskatxa ttipi bat, ohi ez den bezala ona zenik».

Haurren axola instant bateko phiztu-eta berehala hasi zen ilhauntzen; ba zirudian iphuin guztiak izigarriki alkharren antzeko zirela, edonork khondaturik ere.

«Manatzen zitzaion oro egiten zuen, egia erraiten zuen bethi, soinekoak garbi atxikiten zituen, irris-puddingak gozagaintxoak izan ba lira bezala jaten zituen, bere leitzioneak ezinago hobeki ikasten, eta adeitsu zen bere maneretan.»

«Pollita othe zen?» galdegin zuen neskatxa ttipietarik handienak.

«Ez zuetarik bata bezain pollita», erran zuen ezkongabeak, «baina ona zen ikharagarriki.»

Gibe!olde bat izan zen iphuinaren alde; «ikharagarriki» hitza on izaitearekin elkharturik berrikuntza laudagarri bat zen. Trudi zuen egiantz bat erakharten zuela izabaren haur-iphuinetan aurkhitzen ez zena.

«Hain zen ona», jarraiki zen ezkongabea, «non ona zelako medaila batzu irabazi zituen, bethi ere iskilimbaz lothurik bere jauntzian zelkharzkinak. Ba ziran obedient zelako medaila bat, ordudun zelako bertze medaila bat, eta zintzo zelako hirugarren bat. Metalezko medaila handiak ziran eta dindatzen zuten bata bertzeari kontra ba zabilelarik. Bizi zen hiriko bertze hurretarik batek ere ez zuen hirur medailarik, beraz jende guztiek zakiten ohi ez den bezala haur ona izan behar zela.»

«Ikharagarriki ona», orhoiterazi zuen Cyrilek.

«Jende guztiak haren ontarzunaz mintzatzen ziran, eta herriko Printzeak haren aiphua entzun zuen, eta erran zuen hain

ona zenaz geroz haizu izan ahal lakiokela astean behin haren baratzeetan ibilaldi baten egitera, hiritik lekhorean bertan baltegozan. Baratze ederrak ziran, eta nehoiz ez zitzaion haizu edozein haurri heietan sartzea; ohore handi bat zen beraz Bertharentzat harat haizu izaitea.»

«Ardirik ba zena baratzeotan?» galdatu zuen Cyrilek.

«Ez», erran zuen ezkongabeak, «ardirik ez zen.»

«Zergatik ez zen ardirik?» jin zen ihardespén horrek erakharritako ezin-itzurizko galdea.

Izabak irriño bat utzi zuen bere ezpainetan agertzera, kasik irkaiz bat zela erran baitzaitekean.

«Ardirik ez zen baratzeetan», erran zuen ezkongabeak, «Printzearen amak amets egin zuelakotz behin edo ardi batek edo gainerat eroritako ordulari batek hilen zuela haren semea. Zio horregatik Printzeak ez zuen ardirik bere baratzeetan begiratzen ez eta ordularirik bere jauregian.»

Izabat gogor egin zuen mirestez ez hatsalbotzekotz.

«Ardi edo ordulari batek hil othe du Printzea?» galdegin zuen Cyrilek.

«Bizi da oraino, beraz ezin erran dirokegu ametsa egia bihurtuko denetz», erran zuen ezkongabeak axolik gabean; «dena dela, ardirik ez zen baratzeotan, baina xerrikhume andana bat ba ziran lekhu guztian gaindi kurri.»

«Zer kolore ziran?»

«Beltz, muthur zuriekin; zuri, orbain beltzekin; gorputz guztia beltz; uher, orbain zuriekin; eta zembait gorputz guztia zuri ziran.»

Khondatzailea gelditu zen baratzeotako thesauren asmu osoa haurren irudimenean sar zedintzat; gero jarraiki zan:

«Bertha atsekabetuxe zen baratzeetan lorerik ez zela ikhusirik. Hitzeman zerauen bere izabei, nigarra begian, ez zuela Printze onaren lorerik bilduko, eta gogoan hartu zuen hitza atxikiko zuela; beraz, erran gabea, bere burua zoroska hauteman zuen ohartu zenean lorerik ez zela biltzeko.»

«Zergatik ez zen lorerik?»

«Xerriek denak jan zituztelakotz», erran zuen berehala ezkongabeak. «Baratzezainek Printzeari erran zeraukoten xerriak eta loreak biak ezin ukhan zaitezkeela, beraz erabaki zuen xerriak ukhanen zituela eta ez loreak.»

Laudamenezko zurrumuru bat izan zen Printzearen erabaki bikhaina zela zio; zembat jende ez zuten bertzera erabakiko.

«Bertze gauza atsegingarri frango ba ziran baratzeetan. Ain-

tzirak ba ziran arrain urrhetsu, urdin eta pherdeekin; eta zuhaitzak, gauza xothilak istantean erraiten zituzten etxetxoriekin; eta txori hustukariak, orduan errekaستا zuten kantuak oro hustukatzen zituztenak. Bertha harat eta hunat ba zabilan eta bazterrik gabe lakhet izaiten zen, eta ari zen bere gogoan: «Ez ba nintz hain ona ohi ez den bezala, ez nintzan haizu izanen baratze eder hauietan sartzera eta ikhusteko diren guztien gozatzera», eta ba zabilelarik haren hirur medailek dindatzen zuten bata bertzeari kontra eta laguntzen zuten egiaz nola ona zen orhoitzera. Orduantxe otso ikharagarri bat jin zen inguraka baratzeetarat eia xerrikhume gixen bat harrapa zezakeenetz afitako».

«Zer kolore zen?» galdegin zuten haurrek, heien axola berehala suspertzen zelarik.

«Gorphutz guztia lohi-kolore, mihia beltz eta begiak hits; uher eta ezin-erranezko basakeriaz distirant. Baratzeetan ikhusi zuen lehen gauza Bertha izan zen; hunen debantala hain zen zuri eta thonagabea non hurrun-hurrunetik ikhus baitzatekean. Berthak ikhusi zuen otsoa eta hari buruz ikhur-makhurka zethorrela ikhusi zuen, eta hasi zen agiantzatzen nehoiz baimena ez ba lu ukhan baratzeetan sartzeko. Ahal bezain azkarki laster egin zuen eta otsoa jin zen haren ondotik gaitzeko jauziak eta saltoak egiten zituela. Ahabi-sasi batetarik heldu ahal izan zen eta gorde zen sasi-ondo lodienetarik batean. Otsoa usainka ethorri zen khaparretarik gaindi, mihi beltza ahotik dilindan eta begi hits uherrek amorraturik distiratzen. Bertha izigarritan beldur zen, eta bere baithan ari zen: «Ez ba nintz izan hain ona ohi ez den bezala, ordu huntan hirian nintzateke gerizan.» Halaz ere, ahabiaren urrina hain zen handi non otsoak ezin usna zezakeen zein lekhutan gorde zen Bertha, eta sasi-ondoak hain ziran lodi non ibil zaitkeen heietarik gaindi dembora luzean haurra ikhusi gabetarik; beraz iruditu zitzaion hobe zukeela joatea eta xerri baten harrapatzea ordainetan Bertha dena ikhara zegoan otsoa hain hurbil zebilkiolarik ikhur-makhurka eta usainka, eta ikhara baitzegoan obedient zelako medailek dindatu zuen zintzo eta ordudun zelako medailei kontra. Otsoa aldaratzera zen entzun zuenean medailen hotsa dindatzen zuelarik, eta gelditu zen behatzekotz; berriz ere dindatu zuten oso hurbil zuen sasi-ondo batean. Oldar egin zuen sasi-ondo barnerat, begi hits uherrak basaki eta lorioski distirant, eta herresta ekharri zuen Bertha kaporat eta azken phus-

karaino iretsi zuen. Hartarik gelditu zen guztia haren oskiak, soinekoak eta ona zelako hirur medailak izan ziran».

«Xerririk hil othe zuen otsoak?»

«Ez, denak salbatu ziran».

«Iphuina gaizki hasia zen», erran zuen neskatxa ttipietarik ttipienak, «baina ederki bururatu da.»

«Nehoiz entzun dudan iphuinik ederrena da», erran zuen neskatxa ttipietarik handienak, guztiz deliberatuki.

«Nehoiz entzun dudan iphuin eder bakharra da», erran zuen Cyrilek.

Bertzelako aburu bat eman zuen izabak.

«Iphuin bat txit behar ez bezalakoa haur gazte batzuei khondatzeko! Arthoski irakatsitako urthe anhitzen ondorioa leherterazi duzu».

«Zer nahi den», erran zuen ezkongabeak, bere hatuak biltzen kompartimendua utzi baino lehen, «hamar minutaz geldirik atxiki ditut, ez baituzu bertze haimbertze egin ahal izan.»

«Zorigaiztoko emaztea!» erran zeraukon bere buruari Templecombe gelthokiko kaitik behera zoalarik «hurreneko sei hila-betheetan edo, haur hoiek jazarriko dute jendeen aitzinean behar ez den bezalako iphuin baten eske!»

(MIRANDE'TAR JON-ek engelaratik itzulirik)

